

Kálvin és a zene

"Tebenned bízunk eleitől fogva Uram.."

A zsoltárok

A magyar református istentisztelet integráns része a gyülekezeti éneklés. A gyülekezeti éneklésnek mély bibliai hagyományai vannak. A hit igazságai, tanításai szintén megfogalmazódnak az énekekben. A Biblia mellett az énekeskönyv is megbecsült kincse a magyar református gyülekezetnek. A magyar reformátorok is nagy jelentőséget tulajdonítottak a zenének. Sok magyar prédikátor egyben énekes szerző is volt. Az úgynevezett genfi zsoltároknek külön történetük van Magyarországon. A magyarországi kálvini reformáció térnyerésével egy időben Kálvin nyomán fordult az érdeklődés a zsoltárok felé. A XVI. században már kétféle énekeskönyv ill. gyűjtemény volt használatban. A középkori latin énekek egyszerűsített változatait, magyar énekeit az ún. graduálok őrizték meg. Ezeket a liturgiát végző lelkészek használatára készítették, többnyire kézzel írták. A kizárólag gyülekezeti énekeket tartalmazó énekeskönyveket kancionálnak nevezték. A XVI. századi református énekköltészet nagy szerepet játszott a reformáció tanításának elterjesztésében. A mohácsi nemzeti katasztrófa után a szinte haldokló országnak nemzeti üzenetet is hozott ez a költészet. A biblikus kifejezések, mint pl. "királyi nemzet vagy, noha kicsiny vagy " vagy "rajtad nem fog a pogány ellenség" nem csak keresztény, de a magyar ember imádsága is volt.

Zenei szempontból ezeknek az énekeknek a dallamvilága az ún. históriás énekből fejlődött ki. A református kollégiumok diáksága megtanulta és gyakran használta az új dallamokat és a költői műnek sem utolsó Szenczi-féle zsoltáros szövegeket. A kollégiumok egyébként is középpontjai voltak a magyar református énekkultúrának. Különösen is jelentős alakja volt a XVIII. század közepe magyar egyházi zenéjének Maróthy György, aki a Debreceni Kollégiumban a történelem és matematika professzora volt. Külföldi tanulmányai hatására, svájci minták nyomán bevezette a többszólamú iskolai éneklést, és kísérletet tett a ritmikus zsoltár harmóniás éneklésére a templomi istentiszteleten.

Az 1739. évi debreceni pestisjárvány idején négyszólamú temető - quartettet szervezett. Ez a Kántus rövidesen nagyobb létszámú kórusná bővült, és azóta is megszakítás nélkül működik, mint a Kollégium kórusa és a Magyarországon a legrégebb megszakítás nélkül működő, immáron világhírű énekkar. A XX. század elején a hitbeli ébredés jelentős változást hozott az éneklés stílusában is. Egy képzett lelkész és orgonista, Árokháty Béla indította meg a zsoltáréneklés megújítását. Ő ismertette meg a világhírű zeneszerzővel, Kodály Zoltánnal a genfi zsoltárokat, amelyek eredményeképpen egész zsoltármozgalom alakult ki a magyar zeneköltők között. A jelenleg is használt református énekeskönyv Csomasz Tóth Kálmán szerkesztésében jelent meg 1948-ban és mind a mai napig érvényben van. A magyar református énekeskönyv időben évszázados, térben pedig sok ezer kilométeres távolságok dallamkincseit egyesíti. Az énekeskönyv befejező éneke a Magyar Himnusz, amely áldást kérő és bűnvalló imádság.

A már említett szétszóródottságban élő magyar reformátusoknak van egy közös énekeskönyve is. Számos magyarországi református templom olyan orgonával és akusztikával rendelkezik, amely koncertek rendezésére is alkalmas. E koncertek többnyire ötvözik a spirituális, esztétikai és kulturális élménnyel. Ennek megfelelően a megjelenési forma is sajátos lehet. Hiányozhat a konferanszié és a taps, s megjelenhet egy rövid ima vagy áhítat. Akik igazán érzékenyek a magasztos zeneművekre, azok bizonyára akár tematikus hit nélkül is szívesen fogadják a spirituális elemeket s ez fordítva is igaz, akiben

vallási, transzcendentális igény van, a zenei képzettség és "vájtfül" nélkül is érezheti a zene örökkévaló üzenetet hordó jelentőségét. Magyarországon a reformáció teremtette meg az anyanyelvű irodalmat. A Biblia magyar nyelvre fordítása, a magyar nyelvű igehirdetés és imádságok, az 1530-as években meghonosodott könyvnyomtatás által a reformáció maradandó hatást tett a magyar irodalom, a magyar nyelv és a magyar gondolkodás fejlődésére. Ez az irodalom elsősorban biblikus volt, műfajai a bibliafordítás, a zsoltárfeldolgozás, a bibliai históriák, misztériumjátékok, kántálások voltak. Így történt, hogy a Szentírás kifejezései tömegesen áramlottak a beszélt magyar nyelvbe.

Mekkora is volt a változás? Az írástudók száma a XVI. századi magyar társadalomban még mindig csekély volt, s a privilégiumot jelentő iskolákban a tudomány nyelve még a latin volt. A népre elsősorban a templomi, istentiszteleti nyelv hatott. A magyar reformáció egyik legfontosabb bázisa az ország északkeleti része volt, nem véletlen, hogy e régió nyelve lett a kialakulóban lévő magyar irodalmi nyelv alapja. A templomok mellett megjelentek az iskolák, hiszen a református kegyesség része a bibliaolvasás, amihez meg kellett tanítani az embereket olvasni. A templom és az iskola hagyományosan elválaszthatatlan a református egyház szolgálatában. Az 1590-ben kiadott, Károly Gáspár református esperes által fordított Vizsolyi Biblia nyelve egységes és átütő erejű volt. Ez lett a magyar Biblia, ennek a szövegét adták ki századokon át újra és újra. Kifejezései, fordulatai kitörülhetetlenül benne vannak a magyar népnyelvben és köznyelvben. Hasonlóan fontosak a bibliai zsoltárok francia (svájci) zenés parafrázisainak fordításai.

Theodore de Béze és Clement Marot genfi zsoltárait a tudós Szenczi Molnár Albert ültette át magyar nyelvre 1607-ben. A francia dallamokat eleinte nehezen fogadta be a magyar ízlés, azonban az 1640-es évektől a puritán lelkészek sikeresen terjesztették azokat. A 90. Zsoltár "Tebenned bízunk eleitől fogva", a magyar reformátusok himnuszának tekinthető. A latin nyelv térvesztése Magyarországon a puritanizmus hatására kezdődött meg az iskolákban. A magyar református egyház mind a mai napig őrzi nyelvi hagyományait, de őrzi hagyományos küldetésstudatát is a magyar nyelv ápolását és életben tartását illetően. Amint évszázadokon át küzdött a magyar nyelv szépségéért. közr. S.I.

http://www.kodaly-debr.sulinet.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=365&Itemid=43